

Idea 3

12. Vallan monet kasvot

Idea oppitunnille: Tiedollinen epäoikeudenmukaisuus

Lue Helsingin Sanomissa 9.3.2016 julkaistu Kyösti Niemelän kirjoitus, jossa käsitellään filosofi Miranda Frickerin (1966–) ajatuksia. Vastaa kysymyksiin.

Sanat vaikuttavat siihen, ketä kuunnellaan: Kun seksuaaliselle ahdistelulle ei ollut sanaa, siitä ei voinut puhua

On 1970-luku, ja amerikkalainen Carmita Wood hakee työttömyyskorvausta. Yksinhuoltajan pitäisi kertoa, miksi hän lopetti työnsä Cornellin yliopistossa. Wood ei oikein tiedä, mitä vastaisi.

Syy oli arvostetun professorin käytös. Professori oli suudellut Woodia väkisin hississä, hieronut etumustaan tämän vieressä sekä koskenut Woodin rintoja kurottaessaan ottamaan papereita. Se oli ollut inhottavaa.

Mutta Wood ei tiedä, mitä kirjoittaisi lomakkeeseen. Hän kirjoittaa syyksi *personal*, henkilökohtainen.

Hän ei saa korvauksia.

Wood eli aikaa, jona seksuaalisen häirinnän käsitettä ei vielä ollut. Woodilta puuttuivat sanat.

Tarinan kertoo brittifilosofi Miranda Fricker vuonna 2007 julkaistussa kirjassaan *Epistemic Injustice: power and the ethics of knowing*. Paljon huomiota herättänyt teos analysoi, miten ihmiset joutuvat tiedollisen epäoikeudenmukaisuuden uhriksi.

Kertomus on esimerkki siitä, mitä Fricker kutsuu hermeneuttiseksi eli tulkitsemiseen liittyväksi epäoikeudenmukaisuudeksi. Wood ei osannut tulkita kokemuksestaan niin että olisi saanut työttömyyskorvausta.

Yhteiskunnallinen epätasa-arvo heijastuu myös siinä, keiden kokemuksille on yhteisesti jaettu käsitteitä ja keiden kokemuksille ei.

Ryhmät, jotka eivät pääse luomaan yhteisiä merkityksiä, joutuvat kokemuksineen helposti marginaaliin.

Wood kertoi myöhemmin kokemuksistaan yliopiston naisaktivisteille. He huomasivat pian, kuinka monella naisella oli vastaavia kokemuksia ja kuinka vähän he niistä puhuivat.

Aiheesta järjestettiin ryhmätapaaminen. Siellä kehitettiin termi seksuaalinen häirintä. Se levisi hitaasti kaikkialle.

Suomessa keskusteltiin vuoden alussa seksuaalisesta häirinnästä. Kaikki tiesivät, mistä on kyse. Kukaan ei vastustanut itse käsitettä.

Keskustelun mahdollisti se, että termi kehitettiin 1970-luvulla amerikkalaisessa yliopistomaailmassa.

Termien kehittäminen jatkuu. Poliisin mukaan Saksassa ja ehkä jopa Suomessa on esiintynyt uudenlaista seksuaalista ahdistelua, aggressiivisempaa ja ison joukon tekemää. Jos tällainen ilmiö on nousussa, se mahdollisesti saa jossain vaiheessa oman nimen.

Toinen Frickerin nimeämä tiedollisen epäoikeudenmukaisuuden laji koskee uskottavuutta todistajana. Olemme valikoivia siinä, ketä uskomme ja teemme tiedollista vääryyttä ihmiselle silloin, kun arvioimme hänen uskottavuutensa liian alhaiseksi.

Vuonna 1960 ilmestyneessä romaanissa Kuin surmaisi satakielen etelävaltion valkoinen jury ei usko mustaa todistajaa, vaikka tämän lausunto on mitä luotettavin. 1930-luvun Alabamassa, johon teos sijoittuu, aliarvioitiin mustien luotettavuutta.

Toinen Frickerin esimerkki ovat kokoukset, joissa ideat ja näkökulmat ohitetaan, kun ne esittää nainen.

Jos ihmisen sanomisia ei oteta vakavasti, hän alkaa helposti itsekin epäillä itseään ja omia tietojaan, Fricker korostaa. Pian hän ei enää käytä puheenvuoroja lainkaan.

Silloin yhteiskunta voi menettää arvokkaita näkökulmia. Tiedollisesta epäoikeudenmukaisuudesta on haittaa muillekin kuin sen uhreille.

Suomalaiset ovat viime aikoina joutuneet painiskelemaan aivan uudenlaisen uskottavuuden parissa. Sosiaalisessa mediassa kiertää toistuvasti yksittäisten ihmisten tunteita herättäviä tarinoita. Yleensä anekdooteista on olemassa vain kertojan sana.

Kun päätämme uskoa tarinaan, vaikutusta on kertojan profiilikuvalla, nimellä, iällä, sukupuolella, etnisyydellä, tekstin sävyllä ja kieliasulla.

Emme päästä uskottavuudesta pelkän tarinan perusteella. Päässämme on valmiiksi stereotyyppioita siitä, millaiset ihmiset ovat uskottavia. Emme edes tiedosta kaikkia ennakkoluulojamme.

Usein sosiaalisen median tarinoissa esiintyy vähemmistöjä. He joko ovat tehneet jotain epäilyttävää tai heitä on kohdeltu väärin.

Vähemmistöjen kommunikaation tyyli voi poiketa valtaväestöstä. Fricker huomauttaa, että siksi heidän uskottavuutensa arvioidaan helposti väärin.

Säännöllisin väliajoin joku pääsee Suomessakin otsikoihin kerrottuaan uutisarvoisen tarinan, jonka ainut lähde hän on itse. Joidenkin ihmisten tarinat toimituksissa uskotaan, toisten taas ei.

Journalistien työssä on tärkeää osata arvioida ihmisten uskottavuutta oikeudenmukaisesti.

Stereotyyppien käyttö ihmisten uskottavuuden arvioimisessa ei ole aina väärin, Fricker sanoo.

Ei ole väärin olettaa, että lääkäri arvioi yskääni paremmin kuin bussikuski. Ei ole väärin olettaa, että viisikymppinen nainen tietää jalkapallosta vähemmän kuin 15-vuotias poika.

Mutta jos saamme tietää, että viisikymppinen nainen onkin urheilutoimittaja, meidän tulee muokata arviotamme.

Frickerin ajatusten käsittely ja soveltaminen jatkuu kaiken aikaa. Niihin pohjautuen on muun muassa esitetty, että sairastuneille ihmisille tehdään tiedollista vääryyttä, kun heidän sanomisiaan ei oteta vakavasti.

Yksi syy tähän on se, että monia sairauden aiheuttamia kokemuksia on vaikea viestiä eteenpäin.

Myös instituutioiden, kuten poliisin tai oikeuslaitoksen, pitäisi pystyä ihmisen oikeudenmukaiseen kuulemiseen.

Frickerin mukaan meidän tulisi itsekriittisesti pohtia, millaisia virheellisiä ennakkoluuloja meillä on eri ihmisryhmien uskottavuudesta. Meidän täytyy tulla tietoisiksi siitä, keitä uskomme liian vastahakoisesti. Näin voimme yrittää neutralisoida ennakkoluulojen vaikutuksen.

Ihmisten oikeudenmukainen ja tarkka kuunteleminen on Frickerin mukaan tärkeä älyllinen ja eettinen hyve.

Siihen voi pyrkiä myös Carmita Woodin kaltaisissa tapauksissa. Jos jollakulla on vaikeuksia tehdä itseään ymmärrettäväksi, kyse ei ole välttämättä siitä, että hän olisi tyhmä tai puhuisi hölmöjä.

Syy voi olla se, ettei ole kehitetty sanoja ja merkityksiä, jotka kuvaisivat hänen kokemuksiaan.

Ja vaikka sellaisia sanoja ja merkityksiä olisikin olemassa, me emme välttämättä vielä ymmärrä niitä.

Kun joku yrittää kertoa jotain uutta, meidän tulee olla kärsivällisiä, kuunnella aktiivisesti ja varoa liian nopeita tuomioita.

Tehtävät

1. Miksi Miranda Frickerin mukaan on tärkeä luoda käsitteitä?
2. Mitä on Frickerin kuvaama hermeneuttinen epäoikeudenmukaisuus? Havainnollista vastaustasi esimerkillä.
3. Frickerin mukaan toinen tiedollisen epäoikeudenmukaisuuden laji koskee uskottavuutta todistajana. Mitä Fricker tällä tarkoittaa? Onko tästä epäoikeudenmukaisuuden lajista Frickerin mukaan haittaa?
4. Tunnistatko omassa elämässäsi tai esimerkiksi koulun arjessa tiedollista epäoikeudenmukaisuutta?
5. Onko Frickerin tekemä käsitteellinen erottelu mielestäsi tärkeä vai tulisiko tiedollisten asioiden yhteydessä pidättäytyä oikeudenmukaisuutta koskevista kannanotoista? Perustele vastauksesi.